تێزە ئەکادیمییەکان و چەند سەرنجێك. سەدیق سەعید ڕواندزی

گەلێك جار، لە نێوەندی ئەدەبی و ڕۆشنبیری کوردیدا، ڕووبەرووی دەستەواژەی نووسینی ئەکادیمی و نائەکادیمی دەبینەوە و بە بڕوای بەشێکی زۆر لە ئەکادیمییەکانی ئێمە، هەر نووسینێك لە دەرەوەی ئەو بازنە و نێوەندەکانی زانکۆ بنووسرێت، ناشێ وەك نووسینێکی بابەتی و گرنگ، تەماشای بکەین و پشتی پێ ببەستین. ئەم جۆرە هەڵسانگەندنە بۆ گوتار و نووسینی نووسەران، لە دوای گەشەکردن و بەرە و پێشەوەچوونی خوێندنی باڵا لە کوردستان و کردنەوەی چەندین زانکۆ، برەوی سەندوو بووە مۆدێل. بنەماڵەی ڕووناکبیری مەلا کەریمی مودەڕیس و کوڕەکانی، دەرچووی خانەقا و تەکییەی بیارە و تەوێڵەن، کەچی نووسینەکانییان لە بارەی شاعیرە کلاسیکەکانی کورد، ئەوەندە ورد و بابەتی و شڕۆڤەیین، هیچ مامۆستایەکی زانکۆ نەیتوانیوە وەك ئەوان هەڵسەنگاندن بۆ ئەو بەرهەمانە بکات و ئێستاش بە سەدان ئەکادیمی بۆ ڕاڤەکردنی شیعری کلاسیکی، دەگەڕێنەوە سەر بۆچوون و لێکدانەوەکانی ئەوان. ئەوەی لە نووسیندا گرنگە، واتاو مانایە. ئەگەر نووسینێك هەڵگری ئاماژەیەکی واتایی و بابەتی و مەعریفی بوو، ئیدی جۆری بڕوانامە و پێگەی زانست و پیشەیی، زۆر بایەخی نییە. لە نێو ئێمەدا، هێندێك نووسینی ئەکادیمی هەن، ژمارەی پەراوێز و سەرچاوەکانییان لەو پەڕەگرافانە زیاترە کە نووسەر نووسیونی. نازانم نووسەرێك، ئەگەر سەدان پەراوێز و سەدان سەرچاوەی، لە کتێبێکی سەد لاپەڕەییدا بە کار هێنا، ئیدی بۆچوون و تێگەیشتنەکانی ئەو لە کوێدا بوونییان دەبێت و جێگەیان دەبێتەوە؟ زۆرن لەو نووسەرانەی لە دەرەوەی بازنەی ئەکادیمیەوەن، کەچی نووسینەکانییان لە ئاستێکی بەرزی فیکری و مەعریفیدایە. بۆیە نابێ بنەمای نووسینێك بە پێوەری زانکۆیی و ئەکادیمی هەڵبسەنگێندرێت. ئێستا بایەخێکی زۆر بە نامە ئەکادیمییەکان و ئەو تێزانە دەدرێت کە وەك نامەی ماستەرو دکتۆرا لە بارەی بابەتێکەوە دەنووسرێن و ئامادە دەکرێن. ئەم نامانە، هێندەی لە پێناو وەرگرتنی بڕوانامە و بەرزکردنەوەی پێگەی کارگێڕین لە پێناو دەسکەوتی ماددی زیاتر، بە بڕوای من زۆر کەمیان لە پێناو ساغکردنەوەی مێژوویی و ئەدەبی و نووسینی داهێنەرانەن. تەنانەت زۆرینەیان لە ڕووی ناوەڕۆکەوە، هیچ جیاوازییەکییان نییە لەگەڵ نووسینی کەسانی دیکەی دەرەوەی بازنە ئەکادیمییەکە. ئەمە وێرای ئەوەی هەندێکییان هەر تەنها

ئامادەكردنن نەك نووسین. ئەوەندەی وەك خوێنەرێك تێبینیم كردبێت ئەو نامانەی كە چاپ دەكرێن، لە گەڵێك ڕووەوە كەموكورتییان هەیە وەك:_

یەكەم:_ زۆرینەیان جگە لە پەراوێزی بابەتی نووسەرانی دیكە و تێكهەڵكێشكردنی پەڕەگرافی نووسەران لە نامەكەدا، توێژەر خاوەنی هیچ ڕاو سەرنج و ئیزافەیەكی خۆی نییە. بۆ نموونە: نامەیەكم خوێندەوە، تەنها دوو سەدوو هەشتا لاپەڕە بوو، كەچی نووسەرەكەی دوو سەدوو هەژدە سەرچاوەی بەكار هێنابوو، واتا بە نزیكی ئەوەی هەر لاپەڕە و بۆچوونی كەسێكی دیكەی تێدا بوو. من نازانم لە كتێبێكی لەو شێوەیەدا، نووسەر خاوەنی چ جۆرە نووسین و ڕایەكی خۆیەتی، ئەگەر زانستییانەش نەبێت؟

دووەم:_ گەڵێك جار، ڕەچاوی هیچ بنەمایەكی ڕێزمانی ناكەن، وشە هەیە بە چەندین ڕێنووسی جیاواز نووسراوە و هەمانە وشەشە. وەك:([illegible]میلەت، تێگەیشتن_ تێ گەیشتن، جێبەجێكردن_ جێ بە جێ كردن) دەیان نموونەی دیكەی لەو شێوەیەش. ئەمە لەكاتێكدا هەندێك لە ئەكادیمییەكانی ئێمە ڕەخنە لە زمانی نووسینی نووسەرانی تر دەگرن و تەنانەت بە نەخوێندەواریشیان دەزانن!

سێیەم:_ لەو نامانەدا، زۆرجار یەك زانیاریی مێژوویی و ئەدەبی، بە دوو شێوەی جیاواز نووسراوە. بۆ نموونە: لە نامەیەكییان شاعیرە تەلیعییەكانی هەولێر (نەوزاد ڕەفعەت، عەباس عەبدوڵا، دڵشاد عەبدوڵا) نووسراوە، كەچی لە یەكێكی دیكەیان (جەلال بەرزنجی، سەباح ڕەنجدەر، ئەنوەر مەسیفی، هاشم سەراج، عەباس عەبدوڵا، دڵشاد عەبدوڵا) نووسراوە. بە پێی زانیارییەكانی من، نەوزاد ڕفعەت لەو گرووپە نەبووە. ئەوەی بەلامەوە جێگەی سەرنج بوو ئەوە بوو، كە هەردوو نامەكە، لە بارەی شیعرەوەن و تێزی ماستەرن. هەردووكیشیان لەلایەن یەك مامۆستاوە سەرپەرشتی كراون، كە ئەكادیمییەكی دیارە و دكتۆرای لە ئەدەبی كوردیدا هەیە. تۆ بڵێی ئەو دكتۆرە بەڕێزە، تێبینی ئەوەی نەكردبێت كە ناكرێت ئەو جیاوازییە لە ناوی شاعیران هەبێت؟ یان ئەوەتانێ نامەكانی نەخوێندێتەوە، یان بە هەڵەی نەزانیوە! كە هەردووكییان لە یەكتری خەوشدارترن.

چوارەم: درێژدادڕیەكی زۆر لەو نامانە، لە ڕووی نووسینەوە دەبینرێت، كە پەیوەندییەكی ئەوتۆیان بەو بابەتەوە نییە كە وەك ناونیشان بۆ تێزەكە دەست نیشان كراوە. بۆ نموونە: كاتێ توێژەرێك باس لە وێنەی پیاو لە شیعری ژنە شاعیرێكی كورد دەكات، دەبێت زۆرینەی هەرە زۆری تێزەكەی بۆ ئەو بابەتە تەرخان بكات، چونكە ئەمە ناونیشانە سەرەكییەكەیە. بەڵام زۆرجار پێچەوانەی ئەوە دەبینین و تەنها بە چەند لاپەڕەكی كەم باس لە بابەتە سەرەكییەكە

دەکرێت و ئەوەی تریان تەنها درێژکردنەوەیە و پەیوەندییەکی ئەوتۆی بە بابەتەکەوە نییە.

پێنجەم:_ ناونیشان و ناوەڕۆکی ئەو نامانە، زۆرجار هاوشێوە و نزیك و کۆپی یەکترین، تەنها جیاوازییەکی کەمی ڕووکەشی و ناواخنی دەبینرێت. تەنانەت ناونیشان هەیە، چەندین جار، کراوەتە تێزی نووسینی نامەیەکی ئەکادیمی لە شێوەی ماستەر یان دکتۆرا. من نازانم بابەتێك کە پێشتر نووسراو و قسەی لە بارەوە کرا، چ هونەرێکی تێدایە کەسانێکی تر هەمان بابەت دووبارە بکەنەوە؟

شەشەم:_ زۆرجار، لایەنە تیۆریی و پراکتییەکانی ئەو نامانە، یەکتری ناگرنەوە و پارادۆکسی گەورەیان تێدایە. بۆ نموونە: یەکێك لەو نامانە، باسی شیعری ئۆتۆماتیکی دەکات و ئەو شێوازە لە شیعر نووسین دەبەستێتەوە بە ناگایی ولایەنی نەستی مرۆڤ کە لۆژیك و ئەقڵ هیچ ڕۆڵێکی تێدا نابینن، کەچی ئەوەی بەلامەوە سەیر بوو ئەوە بوو، هەموو ئەو شیعرانەی وەك نموونەی ئەو باسە لە کتێبەکە هێنراونەتەوە، بەو پەڕی ئاگایی و لۆژیکی و دیدی هزریانەوە لەلایەن شاعیرەکانەوە نووسراون. ئەمەش دەریدەخات کە زۆر بە دەگمەن لە سەر ناوەڕۆکی ئەو نامانە دەوەستن و تەنها مەبەست وەرگرتنی بڕوانامە و بەرزکردنەوەی پلە ئەکادیمییەکەیە لە پێناو دەسکەوتی ماددی زیاتر و هیچی تر نا.

دواجار دەڵێین، ئەگەرچی ئەکادیمییەکانی ئێمە، هەمیشە جەخت لەوە دەکەنەوە کە هەر لێکۆڵینەوەیەك و نووسینێك، کەسێکی ئەکادیمی نەینووسیبێت، یان سەدان سەرچاوەی تیادا بە کار نەهاتبێت، ئەوا ناشێ وەك نووسینێکی مەعریفی ببینرێت و پشتی پێ ببەسترێت. لە کاتێکدا نووسین نووسینە، ئەکادیمییەك بینووسێت، یان کەسێکی ئاسایی ، ئەوەی گرنگە ناوەڕۆکی نووسینەکەیە نەك شوناسی پیشەییانەی. مەگەر ئەوەی هەژار موکریانی بۆ نەتەوەکەیی و زمانی کوردی کردوویەتی، بە هەزاران لە ئەکادیمییەکانی ئێمە ئەوەیان کردووە؟ وەڵامەکەی بۆ خوێنەران جێدەهێڵین.

سەدیق سەعید ڕواندزی

-__________________

سەرنج: لە بەر ناو و ناوبانگی نووسەرەکان، ناوی نووسەری نامەکان و سەرپەرشتی تێزەکانم نەهێناوە، دەنا دەتوانم بە بەڵگە ناوی هەموویان بنووسم.

*ئەم بابەتە لە هەفتەنامەی (ڕێگای کوردستان) ژمارە(1273) ی ڕۆژی

14/12/2021 بڵاوکراوەتەوە.